

בענין חובת קריאת שמו"ת

א

דברים מופלאים שזוכה מי שמקפיד בזה

בפרשת בראשית מתחילים לקרוא את התורה בציבור. ויש לעורר על מצוה גדולה מאוד שתקינו חז"ל, שיקרא כל אדם פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום. ומלבד שהוא חיוב גמור, עוד הבטיחו חז"ל שכל הקורא שנים מקרא ואחד תרגום בכל שבוע מאריכין לו ימיו ושנותיו. ומצאנו בדברי הפוסקים דברים וסגולות מופלאות על מי שמקפיד לקרוא שמו"ת [שתים מקרא ואחד תרגום]. התוס' יו"ט מפרש, שמה שאמרו חז"ל שמאריכין לו ימים, אין הכוונה סתם אריכות ימים, אלא חיים טובים ומתוקנים. ובאור זרוע כתב על פי מדרש חז"ל, שהוא סגולה ליראת שמים. ובכף החיים כתב שזה ממשיך עליו רוח טהרה. ובכת עין כתב שזו סגולה שיוכל להתפלל בשבת בכונה. ובאור לשמים כתב "מי שקוצץ צפרניים בערב שבת, וגומר פרשה שמו"ת קודם חצות היום בערב שבת, מובטח שלא יבוא לידי עבירות חמורות".

מי חייב בשמו"ת

כל איש מבן י"ג שנה חייב בשמו"ת, אבל כל הנשים פטורות ממצוה זו. שאף על פי שחייבות בכל מצוות שבת כאנשים, מצוה זו היא בחיוב תלמוד תורה, ונשים פטורות מתלמוד תורה. קטנים פטורים ממצוה זו, אבל ראוי לחנך ילד שכבר מסוגל לקרוא, שיקרא לפחות את הפרשה בהבנת הנקרא, ומיום שנעשה בר מצוה כבר חל עליו חיוב שמו"ת כמו שחייב בכל המצוות. ואם נעשה בר מצוה בשבת, אפשר שראוי שימתין לקרוא שמו"ת בשבת, שאז כבר נעשה בר חיוב, אבל אם קרא לפני כן, כבר יצא ידי חובה. וכתוב בתשובות הגאונים ובשאר דברי הפוסקים, שאפילו מי שתורתו אומנותו, וחכם גדול הזוכר כל פסוקי התורה ופירושיה על פה, וחשקו לעסוק בעיון התורה, לפשע יחשב לו אם לא יעבור על המקרא שמו"ת בכל שבוע, ולא יוכל למלט נפשו בתואנה שחס על העיון והפילפול.

תרגום אונקלוס ופירוש רש"י

הטעם שחז"ל חייבו ללמוד הפרשה פעמיים וגם תרגום אונקלוס, כי התרגום מפרש את משמעות הפסוקים בהרבה מקומות, ומי ששם לב לתרגום המופלא, יבחין בהרבה מקומות איך הוא מבאר את משמעות המקרא. מלבד זאת, בכל מקום הוא מונע כל משמעות גשמות בכל דבר ששייך לה. וכששומע מהש"ץ קריאת התורה, ולומד שמו"ת, הרי למד את הפרשה ארבעה פעמים, ואמרו חז"ל סדר לימוד, הוא ללמוד כל דבר ארבעה פעמים. ורבותינו הראשונים כתבו, דחייב גם ללמוד פירוש רש"י, וכן פסק המחבר, שהוא מפרש את כל התורה על פי חז"ל, שזה עיקר ההבנה הנכונה בתורה. וכתב הרדב"ז, שעיקר המצוה היא להבין את מה שקורא. וככל שיבין יותר, תגדל מצותו, ויקיים יותר בהידור את המצוה, ותגדל הסגולות שיש משמו"ת. וכתב בפסקי תשובות "במכתבי החפץ חיים (י"ח) כתב "בימים האלה אין אנו יוצאים ידי חובה בתרגום, לפי שאין המוני אחינו בני ישראל מבינים אותו, וצריכים אנו לביאור נכבד שיפרש היטב התורה הקדושה, וביאור כזה הוא פירוש"י, והוא אצלנו מדינא במקום התרגום". ובאורחות חיים סק"ג בשם דברי יצחק בשם מוהר"ש מבעלזא זי"ע, מי שלומד וגומר בכל שבוע פרש"י, מובטח לו שיהיה בעלמא דקשוט במתיבתא דרש"י, ובספר אמרי פנחס (עניני לימוד אות י') שסגולה היא לינצל ממחשבות רעות ומחשבות עבודה זרה".

הזמן של קריאת שמו"ת

יכול להתחיל לקרוא שמו"ת מיום ראשון. ואם התחיל במנחה של שבת, יש אומרים שיצא ידי חובה. אבל אם התחיל לפני זמן מנחה של שבת, לא יצא ידי חובה, כי צריך לקרוא "עם הציבור". ויכול כל השבוע לקרוא מעט מעט עד שבת. ויש אומרים שהזמן המובחר הוא בערב שבת לפני חצות. ויש אומרים שיתחיל בערב שבת ויסיים בשבת. אבל הזמן המקובל ביותר לסגולה הוא ערב שבת לפני חצות. ואם לא קרא שמו"ת עד שבת בבוקר, יש אומרים שבדיעבד יכול להשלים עד מנחה. ויש אומרים עד יום רביעי. ובדיעבד יכול להשלים עד שמחת תורה כל מה שהחסיר.

מי שהחסיר כמה פרשיות

אפילו אם החסיר הרבה פרשיות ואינו יכול להשלים, אל יתיאש, שכל שבוע ושבוע הוא מצוה בפני עצמה. ומכל מקום אם החסיר כמה פרשיות, ויודע מה החסיר, יכול להשלים במשך השנה עד שמיני עצרת. וראוי לכתחלה קודם להשלים את החסר, ולאחר מכן ילמד שמו"ת של השבוע. אבל אם אינו יכול להשלים הכל, אז יקרא שמו"ת של השבוע, וישלים לאט לאט הכל. ואם החסיר מפרשה אחת קטע מסויים, יכול להשלים קטע זה.

ב

סגולה לקרוא שמו"ת בבת אחת בער"ש

אף על פי שיכול לקרוא שמו"ת בכל יום מעט עד שישלים בכל השבוע שמו"ת, מכל מקום מובא בשם המקובלים, שמי שלומד שמו"ת בלא הפסק בבת אחת נברא מלאך על ידו. ובשם תלמידי הבעש"ט זיע"א מובא, שענין גדול לקרוא שמו"ת בערב שבת בלא הפסק. ושמעתי מהרה"ח ר' אחיהוד הכהן דוידוביץ שליט"א, שהיה משב"ק אצל כ"ק מרן ה"אמרי חיים" מויזניץ זיע"א, ששמע מפה קדשו, שסיפר על אביו ה"אהבת ישראל" מויזניץ זיע"א, שפעם אחת היה בהכרח להפסיק באמצע קריאת שמו"ת, וחזר להתחיל שוב מהתחלה. וראיתי מי שכתב, שאם רואה שאין זמנו בידו לקרוא שמו"ת עם רש"י בלא הפסק, יכול לקרוא כל הפרשה שמו"ת, ולאחר מכן פירש רש"י. אבל יש לעיין בזה מה עדיף, כיון שלימוד הפסוק עם רש"י חשוב מאוד, כיון שלומד הפסוק על פי קבלת חז"ל שזה העיקר בשמו"ת. ואם צמא לשתות, מותר להפסיק ולברך שהכל וברכה אחרונה, ואין זה הפסק. כמו כן אם הוצרך לצרכיו, יברך אשר יצר מיד, ואין זה הפסק בקריאה.

החסיר פסוק

מי שקרא שמו"ת, ולאחר מכן נודע לו שהחסיר פסוק, יכול להשלימו, ואין צריך לחזור ולקרוא שמו"ת מאותו פסוק על הסדר, דאין חיוב לקרוא בדיעבד על הסדר, ומכל מקום, אם שכח רק פסוק אחד, לא יחזור ויקרא רק אותו הפסוק בלבד, כיון שאין לו משמעות, אלא יחזור כמה פסוקים לפני כן, ולאחרי כן, כדי שיהיה משמעות להשלמה שהחסיר. כמו כן אם שכח פרשה, או ענין, יכול להשלימה שלא על הסדר.

סדר הקריאה

סדר הקריאה הוא, לקרוא פסוק אחד שני פעמים, ולאחר מכן לקרוא התרגום. אבל היו כאלה שנהגו לקרוא פעם אחת המקרא, ולאחר מכן התרגום, ושוב לקרוא הפסוק לפי הבנת התרגום. ומי שנהג כך יש לו על מי לסמוך. כמו כן יש אומרים שאפשר לקרוא פרשה פתוחה או סתומה שני פעמים, ולאחר מכן התרגום, וכן יכול לקרוא ענין אחד שני פעמים, ולאחר מכן התרגום. והשל"ה כתב, שאפשר לקרוא כל הפרשה מתחלה ועד סוף שני פעמים, ולאחר מכן יקרא התרגום. וכל השיטות הן להלכה, ויכול לקרוא איך שירצה, כמו כן יכול לקרוא מקצת פרשה כך, ומקצת פרשה לקרוא כך, העיקר שיקרא שני פעמים מקרא, ופעם אחת תרגום.

כונת הלב

ככל שאדם מכוון יותר בלימוד השמו"ת מעלתו גדולה יותר, אבל הכונה אינה מעכבת, ואם קורא ולבו אין עמו, גם כן יוצא בדיעבד. וגדולי ישראל היו לומדים בעיון רב שמו"ת. וידוע שרבינו מרן החת"ס זיע"א אמר, שחידושי בתורה הם מלימוד שמו"ת בעיון. לפיכך, גם סדר הקריאה תלוי בכל אדם, שיש לך אדם שאם יקרא כל הפרשה פעמיים ואחרי כן התרגום יבין יותר טוב, או להפך, ללמוד כל פסוק שמו"ת. וכל אדם יעשה כפי הרגשתו, אבל העיקר הוא כונת הלב.

סיפור ממרן החזון איש זיע"א בענין פירוש רש"י

הטעם שרבותינו חייבו ללמוד פירוש רש"י, כי הוא מפרש את התורה על פי תורה שבעל פה שהוא העיקר. ובספר "פאר הדור", כתב, שמרן החזון איש זיע"א בא לבחון בחדר, ושאל מה פירוש הפסוק "או ירה יירה" [שפירש רש"י מלשון השלכה], והשיב התלמיד שפירושו לירות [כמו באקדח]. שאל החזון איש את המלמד, מדוע לימד פירוש זה, והסביר המלמד, שכך מפרש הספורנו. ענה לו החזון איש בלשון זה: "ילדים לא צריכים ללמוד ספורנו ולא רש"י, הם צריכים ללמוד תורה לפי קבלת חז"ל, וזה יש רק בפירוש רש"י".